

LUG'AT O'RGATISHNING SAMARALI STRATEGIYALARI

Abduraxmonova Madina Azamat qizi
Jo'rayeva Sevinch Muhammad qizi

NDU talabalari
Tillari fakulteti

Normatova Nodira Suyundikovna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15259099>

Annotatsiya:

Samarali lug'at o'rgatish tilni rivojlantirish uchun ham, umumiy o'quv yutuqlari uchun ham muhimdir. Ushbu maqolada o'qituvchilar o'z o'quvchilarining so'zlarni eslab qolishlari va bilimlarini yaxshilash uchun qo'llashlari mumkin bo'lgan bir qancha strategiyalarni ko'rib chiqadi. So'zlarni xaritalash, morfemik tahlil (prefiksalar, ildizlar va qo'shimchalar), aniq ko'rsatma, kontekstual o'rganish, semantik xaritalash, takrorlash va ko'rib chiqish muhim usullardir. Ta'sirli usullar orasida mustaqil o'qishni rivojlantirish, raqamli vositalarni birlashtirish va o'yinlar va bahslar orqali faol ishtirok etishni rag'batlantirish kiradi. Chuqur o'rganish va real hayotda qo'llanilishini ta'minlash uchun bu usul retseptiv (tinglash/o'qish) va samarali (gapirish/yozish) lug'atiga teng e'tibor beradi.

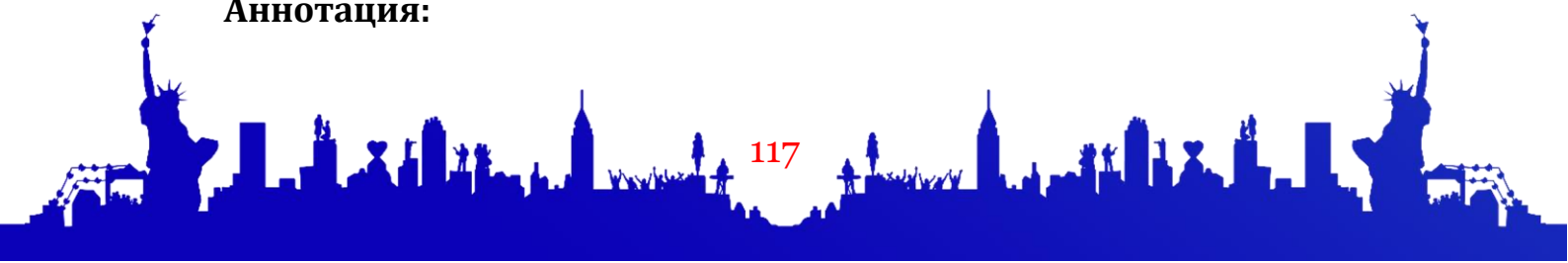
Kalit so'zlar: Lug'at bo'yicha ko'rsatma, so'z bilimi, aniq ta'lim, kontekstli ta'lim, morfemik tahlil, semantik xaritalash, takrorlash, ishtirok etish, texnologiya integratsiyasi, mustaqil o'qish

Annotation:

Effective vocabulary instruction is essential for both language development and general academic achievement. This article examines several strategies teachers can employ to improve their pupils' word retention and knowledge. Word mapping, morphemic analysis (prefixes, roots, and suffixes), explicit instruction, contextual learning, semantic mapping, repetition, and review are important techniques. Impactful techniques include fostering independent reading, integrating digital tools, and encouraging active involvement through games and debates. To guarantee in-depth learning and real-world application, this method places equal emphasis on receptive (listening/reading) and productive (speaking/writing) vocabulary.

Key words: Vocabulary instruction, word knowledge, explicit teaching, contextual learning, morphemic analysis, semantic mapping, repetition, engagement, technology integration, independent reading

Аннотация:

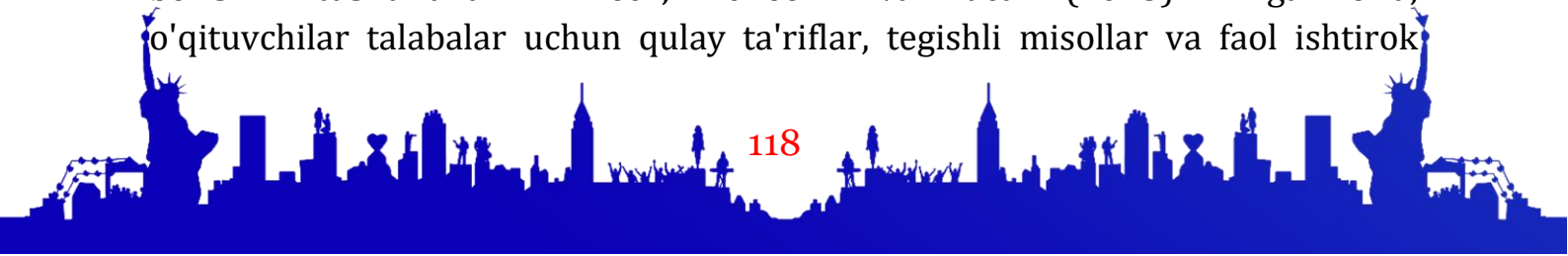
Эффективное обучение лексике необходимо как для развития языка, так и для общей успеваемости. В этой статье рассматриваются несколько стратегий, которые учителя могут использовать для улучшения запоминания слов и знаний своих учеников. Картирование слов, морфемный анализ (префиксы, корни и суффиксы), явное обучение, контекстное обучение, семантическое картирование, повторение и обзор являются важными методами. Эффективные методы включают поощрение самостоятельного чтения, интеграцию цифровых инструментов и поощрение активного участия через игры и дебаты. Чтобы гарантировать углубленное обучение и применение в реальном мире, этот метод уделяет одинаковое внимание рецептивному (аудирование/чтение) и продуктивному (говорение/письмо) словарному запасу.

Ключевые слова: обучение лексике, знание слов, явное обучение, контекстное обучение, морфемный анализ, семантическое картирование, повторение, вовлеченность, интеграция технологий, самостоятельное чтение

Lug'atni o'rgatishning muvaffaqiyatli usullari Til o'zlashtirish va akademik muvaffaqiyatning asosiy elementi lug'atdir. Katta so'z boyligiga ega bo'lgan o'quvchilar matnlarni yaxshiroq tushunadilar, samarali muloqot qiladilar va o'z fikrlarini bildiradilar. Samarali lug'at o'rgatish faqat ta'riflar berishdan ko'proq narsani o'z ichiga oladi; Bu, shuningdek, yangi atamalarni chuqur tushunish, yodlash va qo'llashni rag'batlantiradigan usullarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Talabalarining turli talablarini qondirish va lug'atni tegishli, qiziqarli sharoitlarda o'rgatish uchun o'qituvchilar bir qator yondashuvlardan foydalanishlari kerak. Bunga so'zlarni tahlil qilish, kontekstli maslahatlar, aniq ko'rsatmalar va lug'atni o'rganishni qiziqarli va muvaffaqiyatli qiladigan interaktiv mashqlar kiradi. O'qituvchilar ushbu strategiyalarni amalda qo'llash orqali o'quvchilarga savodxonlik va umrbod ta'lim olish uchun mustahkam poydevor yaratishda yordam berishi mumkin.

Adabiyot manbalari haqida umumiy ma'lumot:

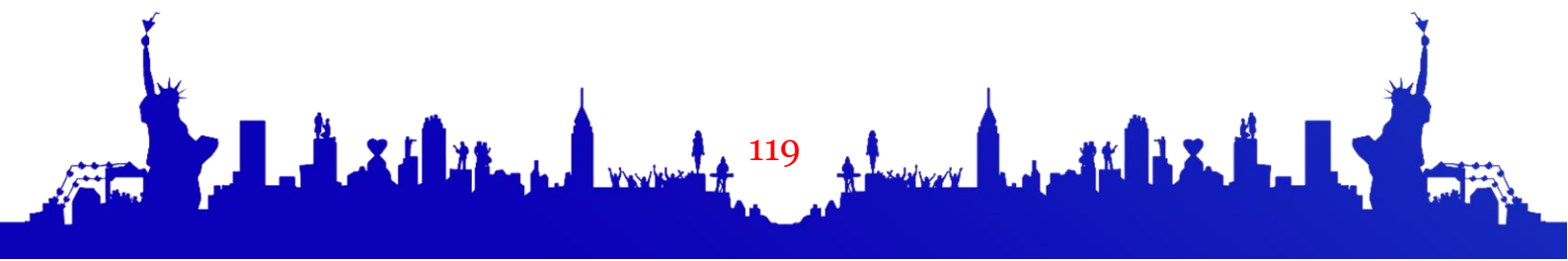
Til o'rganish va savodli bo'lishning asosiy komponenti - so'z boyligini kengaytirishdir. Tadqiqotchilar yillar davomida lug'atni o'rgatishning bir qancha usullarini o'rganib chiqdilar, chunki keng qamrovli strategiya so'zlarni chuqur bilish va uzoq muddatli xotirani rivojlantirish uchun eng yaxshi natija berishini tushundilar. Beck, McKeown va Kucan (2013) fikriga ko'ra, o'qituvchilar talabalar uchun qulay ta'riflar, tegishli misollar va faol ishtirok

etish orqali tanlangan so'zlar to'plamini aniq o'rgatadigan aniq lug'at ta'limi juda muhimdir. Samarali o'qitish usullariga ularning bosqichli lug'at yondashuvi, xususan, ikkinchi darajali so'zlar (yuqori chastotali akademik lug'at) ta'sir ko'rsatdi. Kontekstli o'rganish yana bir mashhur strategiya bo'lib, u talabalarni tegishli vaziyatlarga, masalan, kitob o'qish yoki munozaralarda qatnashish orqali so'z boyligini egallashga yordam beradi. Nagy va Stahl (2007) ga ko'ra, tasodifiy so'zlarni o'rganish bolalarga boy va xilma-xil sharoitlarda so'zlarga duch kelganda qo'llab-quvvatlanadi, chunki bu tushunishni yaxshilaydi va ularga ma'nolarni tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, so'zlarni o'rganish usullari lug'atni o'rgatish uchun zarurdir. Graves (2006) o'quvchilarga lug'atlardan samarali foydalanish, morfologik tahlil (prefikslar, qo'shimchalar va ildiz so'zlari kabi) va kontekstga oid maslahatlardan samarali foydalanishga o'rgatishni tavsiya qiladi. Ushbu usullar o'quvchilarga atamalarni mustaqil ravishda o'rganishga yordam beradi, ayniqsa kitoblarda yangi so'zlarni uchratishganda. Grafik organayzerlar va semantik xaritalash kabi ko'rgazmali qurollardan foydalanish o'quvchilarga tushunchalar va so'z munosabatlarini yaxshiroq tushunishga yordam berishi ko'rsatildi. Semantik xaritalar o'quvchilarga yangi tilni mavjud ma'lumotlar bilan bog'lashda yordam beradi, bu esa Xaymlich va Pittelman (1986) tomonidan ko'rsatilgandek, eslab qolish va saqlashni yaxshilaydi. So'zlarni takrorlash va takroriy ta'sir qilish. Har xil kontekstdagi so'zlarni takrorlash va ko'p marta ta'sir qilish ham muhim ahamiyatga ega. Nation (2001) ta'kidlaganidek, o'quvchilar odatda bir so'z o'zlarining samarali lug'atiga aylanishidan oldin turli vaziyatlarda bir necha marta duch kelishlari kerak. Bu takroriy ta'sir qilish tanib olish va foydalanishni kuchaytiradi. Nihoyat, lug'at o'yinlari, tengdoshlarni o'rgatish va hamkorlikdagi faoliyat kabi interfaol va qiziqarli usullar dinamik ta'lim muhitini ta'minlaydi. Blachowicz va Fisher (2015) ta'kidlashicha, lug'atni o'qitish qiziqarli va ishtirokchi bo'lsa, talabalar ko'proq ishtiyoqlidir va yangi so'zlarni mazmunli tarzda ishlatishlari mumkin. Xulosa qilib aytganda, adabiyotlar to'g'ridan-to'g'ri o'qitish, kontekstga ta'sir qilish, strategiya ishlab chiqish, ko'rgazmali qo'llanmalar, takrorlash va interfaol ta'limni birlashtirgan lug'atni o'qitishga kompleks yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Bu usullar o'quvchilarning so'z boyligini oshirish bilan birga, yozish ko'nikmalarini, o'qishni tushunish va umumiy o'quv faoliyatini oshiradi.

Metodlar:

1. Kontekstli ta'lim Lug'atni tasvirlash uchun hikoyalar, maqolalar yoki dolzarb voqealardan foydalaning. o'quvchilarga foydalanish va nozikliklarni tushunishga yordam beradi.

2. So'zlarni xaritalash. Foydalanish, sinonimlar, antonimlar va ta'riflarni o'rganish uchun so'z xaritalari kabi vizual tashkilotchilardan foydalaning. so'z munosabatlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

3. Semantikaga asoslangan klasterlash Bir-biriga bog'liq atamalarni mavzu yoki mavzuga ko'ra saralash (masalan, ob-havo: bo'ron, yomg'ir, nam). xotirani oshirish uchun ulanishlarni yaratadi.

4. Intervalli takrorlash va takrorlash So'z boyligini bosqichma-bosqich mustahkamlash uchun intervalgacha takrorlashdan foydalaning. Testlar, flesh-kartalar yoki Anki kabi noaniq onlayn resurslarni qo'shing.

5. Bir nechta datchiklardan foydalanish texnikasi Yozuv, harakat, shovqin va tasvirlarni birlashtiring. Masalan, qo'shiqlardan foydalaning, so'zlarni ijro eting yoki tasvirlarni chizing.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Beck, I. L., McKeown, M. G., & Kucan, L. (2013).
2. So'zlarni hayotga tatbiq etish: mustahkam lug'at bo'yicha ko'rsatma.
3. Nyu-York: Guilford Press.
4. Nagy, W. E. va Stahl, S. A. (2007).
5. O'qishni tushunishni yaxshilash uchun lug'atni o'rgatish.
6. Newark, DE: Xalqaro o'qish assotsiatsiyasi.
7. Graves, M. F. (2006).
8. Lug'at kitobi: o'rganish va ko'rsatma.
9. Nyu-York: O'qituvchilar kolleji matbuoti.
10. Heimlich, J. E. va Pittelman, S. D. (1986).
11. Semantik xaritalash: sinf uchun ilovalar.
12. Newark, DE: Xalqaro o'qish assotsiatsiyasi.
13. Millat, I. S. P. (2001).
14. Boshqa tilda lug'atni o'rganish.
15. Kembrij: Kembrij universiteti nashriyoti.
16. Blachowicz, C. L. Z. va Fisher, P. J. L. (2015).
17. Barcha sinflarda lug'atni o'rgatish (5-nashr).
18. Boston: Pearson.

